

Милисав Миленковић

Ваџра

Старац је седео на ниском кућном прагу. Повремено би покушавао да се усправи, ослањајући се танким и сасушеним рукама о испуцалу даску затворених кућних врата. Као да је покушавао да устане да би проходао или да би отворио врата очигледно добро замандаљена иза његових леђа. Сав тај његов напор лично је на батргање младог и немоћног птића који покушава да се осмели за свој први лет. Покушаји су се проредили, јер га је сустигао старачки умор, као и сазнање да је све то узалудно. Нити може да хода, нити да отвори врата. Тада се примирио, не очекујући било шта.

Било је то оно доба дана између сутона и сумрака, док се још издужене сенке сламају и стапају са блиском кадифом ноћи која ће их ускоро све прекрити. Сви звуци, прелет ветра и птичји гласови као да су тонули у блиску измаглицу и осеку светлости.

Реметећи ту тишину и светлосни склад, из оближње шуме и поља почеше да излазе младићи и девојке, ношени неким нечујним и невидљивим таласима. Нису ни ходали ни трчали,

једноставно су лебдели приближавајући се старчевој кући, кућном прагу и самом старцу. Ускоро сви они, младићи и девојке, огрнути биљем и липовим гранама распоредише се у цветно-биљни полукруг, окруживши њега на ниском кућном прагу.

Изненада, као да из земље изникоше, кроз тај густо преплет младића и девојака опасаних биљно-цветним појасевима, слични фијуку ветра преко неполеглог жита, прохујаше дрвосече. Побацаше секире, брадве и тестере и стопише се са даљинама поља и шума које је сумрак све више скривао.

У истом трену кад дрвосече нестадоше из вида и почеше да тону у забрав, јекнуше звона и њихова звонава испуни цео предео и све живе створове затечене и онемеле у њему. Младићи и девојке заиграше, а широко коло се расу као ниска дуката на врату девице. Мало па се све стопи у мешавину покрета и дрхтаја тела, младих и игри податних, са звонима која су треперила слична јутарњим сунчевим зрацима док се кроз облаке

змијолико претачу и плаве поља, шуме и мирну реку. Та омама звоњаве и младалачке игре потраја све док девојке и младићи не полегоше по ливади испред старчеве куће.

Из реда полегле младежи усташе девојка и младић и смерним корацима се упутише ка старцу. Сви остали подиглоше руке у вис, ка небу. Звона се утишаше, а високо подигнуте руке и главе младежи лицем окренуте земљи и нечујни шапат који се одлепљивао са њихових усана, сама молитва што се изговарала, све је то био благослов захвалних. Изрицали су га старцу као захвалност за то што постоји, што им је значео, за оно у шта их је упутио.

Младић и девојка приђоше кућном прагу и дубоко се поклонивши пољубише старцу обе руке. Узеше му обе његове руке, онако суве и смежуране, у своје нежно знојаве и вреле и положише их на своје образе. Не одавши се, не показујући никакве знаке одобравања или противљења том изноуђеном ритуалном миловању младих лица, старац је и даље седео. На лицу се није видео никакав траг радости или туге.

Ноћ је долазила из мрачне шуме, потапајући својим тамним таласима ливаду, кућу и све што је ту расло, цветало или само трајало. Ускоро са тамом распростре се и велика тишина, у којој се није чуо ни подземни ход мрави или нервозни сан неуморних кртица, а још мање ток реке у непосредној близини. Полегла младеж беше утонула у заборав, узнету молитву, у мехове ветра одлуталог иза брда.

Само је на кућном прагу светлео старац. Светлео је светлошћу свитаца,

месечине још бледе и младе, златом које се ваљало у речним токовима и песку Млаве. Текло је све то, као што су Хомољски висови надкриљавали речну долину и безводну Стишку равницу. Стапајући се у предање које и сада траје.

Проламајући се кроз непрозирну таму, однекуд из дубодолина зла и мржње, кроз непроходне горе, лутајући и палацајући отровом зачуше се гласови, налик крицима безумника и безнадежних.

Хуљо!... Неверниче!.. Лажову јалови!... Проклет био!...

Орило се и ноћном тамом просипале клетве и псовке. Прогањале су подједнако и ђаволе и анђеле, на подељеним и неспојивим крајевима људског живота, патње и страдања. Завараних ретким радостима надошлим у тренуцима малодушности и трагања за утехом.

Издао си нас! Завео си нас!

Настављала је да тече лавина оптужби и претњи из грла и грудију тек назираних сељака, који су витлали моткама и трновим гранама, претећи да се сруче на немоћног и утонурог у ћутање старца. А све гласнија вика постајала је како су се све јасније оцртавале, најпре силуете, а потом и целине њихових облича. Сви беху подједнако јадно одевени и одрпани, ојађени собом, као што им беше и бес који су бљували и гневно га, ригајући, уз сопствену прдњаву, изливали ка старцу. Сељаци тек изашли из штала и обора, сишли са бачија, љубришта и блатњавих поља, ваљали су се као прљава, мутна и висока вода Млаве, плавећи мутљагом све пред и под собом.

Из безобличне сељачке масе, истрча један буљавих очију, разрок и кривих уста, извучених неким давним шлогом, ка десном уву. Поче да говори, а из устију му потекоше испрекидане речи, налик на ритам крављег балегања. Искиданог и ретког.

– Владао си над нама, а лагао си нас... – брабоњао је врљокасти и кривећи уста, да их са муком постави на раније место – Реко си да су тебе одредили да нам будеш газда. А ми нисмо знали је л’ то био бог ил’ нека власт што те одредила... Ма како бог, кад си сам говорио да у бога нити верујеш, нити постоји. А ми сељаци за Бога знамо и лети и зими, и око Божића и око Тројице, наше заветине...

Срам те, бре вашљивко, било... Из овог Црног села ће те иселимо, да се никад ту не вратиш..., Ти си највећу заразу у наше село донео, да Бог да, да те више не видимо... Ти ниси наш. Туђ си...

И кренуше сељаци. Завитлаше трновим гранама и дугим моткама. Однекуд сукнуше и упаљене бакље. Завише их сувом сламом и сеном, те оне букнуше још јаче, као што је и бес у њима буктао. Сва та ордија се слете ка старцу који је и даље мирно седео на кућном прагу, утонуо у ћутање и неке друге, њима незнане мисли. Само га је смрад са њихових тела, уста и из душа, тај смрад га је обавијао и пекао га.

Ужарене бакље са праскавим пламеном полетеше ка старчевој кући. А тада се, као дуга преко жедног поља, извише младић и девојка, чије је образе старац миловао и руке им се сплетоше у непробојан плот који заустави све полетеле бакље и чији се

пламен гасише као под налетом летњег плјуска. Зачу се само мукло стропоштавање бакљи у младалачке вирове, слично крицима дивљих звери на умору. Сељаци застадоше, па се нагло, натрашке идући, повукоше у помрчину. Беху запањени чаролијом снаге и моћи коју испољише оно двоје младих.

Чуо се само претећи жамор сељака. Мрзимо те , мрзимо те, мрзимо те!... Мрзите га, јер он не мрзи вас!

Сличан сечиву ножа неизвученог из коштане каније, сељаке секну женски глас. Млад и бео и невин. Зари им се под кожу. Задрхта им под грлом. Омађија их. Замукоше.

И не воли вас, јер достојни њега и његове љубави нисте. Ниски сте и подли. Уједате, а да вас нико не напада. Најмање он. Побегли сте у мрак, јер је то ваше стециште, као што су вам и мисли и намере мрачне... Убијали бисте, али сте и кукавице. Само кевћете, као мали и зли пси, што подмукло се залећу и уједају...

Текла је као вода нагло што је провалила бране и обале њена женска опомена оној хорди подлаца.

Сељаци се више нису видели, али она, она их је по смраду осећала да су ту негде посакривани и да притајени и ћутећи чекају, вребају погодан час напада и освете. Освете само њима знане да могу да јој се предају.

Повео вас је на ту узвишицу и научно како од бујица и поплава да се спасите. Трасу путева и оних главних и оних пољских вам је својим стопама обележио и поучио да најпре крупним камењем, а потом шодером и шљунком наспете и тако се од блата зашти-

тите. Воду је у планини пронашао и плитким шанцем јој усмерио ток ка вама. Да ви и стока не жедните и у летњим жегама не липсавате од жеђи. Поучио вас је да куће зидате од печене цигле и малтером их повезујете и малтеришете, а не од прућа и блата и лепите их помешаном земљом и плевом. Куће да вам буду топле и чељад заштићена од мразева и гладних вукова са Карпата, што су преко Дунава и Млаве силазили. Собе су вам бљеснуле светлим лампама, а не оним смрдљивим на петролеј и карбид... А тек деца ваша како су живнула и прогледала у светла јутра када су се будила иза снова у којима су им боравиле виле и чаробни вилењаци који су излетели из књига које су прочитали. Само сте ви остали опијени злом и мржњом која је избијала из тамних извора ваших душа и нисте успевали да се од тога одбраните...

Женски глас није замирао. Лебдео је над главама сељака, гнездио се у њих и сврдлао их целом дужином њихових измучених тела и рахитичних костију. Мржња и зло су их још више нагрдили и у души и по лицу. Нису више ни знали ко су, нити су своје најрођеније препознавали. По мраку су бауљали, нову пакост смишљали и између себе се дошаптавали. Старац је седео на свом кућном прагу. Светлео је истим, несмањеним сјајем, а око њега се расипао млечно-бели светлосни полукруг. Био је у њему и заштићен и недодирљив. Пред њим су стајали младић и девојка, благо повијени у стасу, као у ишчекивању.

Женски глас је над младима и старцем лепршао као пелуд, као прах са неопрашених цветних тучака.

У шуми се зачу удар секире која је заседала крупни ивер. Мало потом ударци секире се умножише и сложише у складном ритму. Дрвосече се беху дале на посао сече и обарања шуме. Кад се зауставише ударци секира, зачу се пуцање начетих стабала, ломљава грања и онда снажан тупи удар. Столетна стабла брестова, храстова и јасенова су се са треском стропоштавала на земљу, разгонећи дивљач и птице које се са криковима винуше у ноћ.

Сеча и краћење грана се настави. Сељаци се сјурише у шуму и почеше да довлаче нарамке грања и дебелих облица, слажући их испред старчеве куће. Пазили су да не кроче и нити додирну онај светлосни полукруг који се био са старца разасуо.

Гомила дрвета је расла, а сељаке који су посустајали од умора бодрio је онај врљокасти и кривоусти, а придружи му се и онај туњави који због поиспадалих зуба или зато што је Бог благовремено од њега узео ушур, није стизао да споји сваки глас и слово, те је више мумлао, но што је разговетно изговарао речи. Међутим, видело се и сељаци су разумели да их он подстиче на рад као што је навикао да стоку упрегнуту у јарам подбада да повуку плуг или какав други товар. Њих двојица су били најорнији да гомила све више и више расте. Повремено би се приближавали ивици светлосног лука, ружно и претећи се кезећи према старцу.

Из гомиле сељака издвоји се најкрупнији, са најдужом мотком у једној руци, а другом је приносио лицу и распаљивао бакљу нађену у жбуњу, која плану и осветли му прокрвавеле красте по образима, од којих му усне беху

натекле и пуне гноја. За тренутак застаде, а онда се сјури до оне гомиле грања и подебелих облица, скупи и згужва овећу руковет суве траве и лишћа. Гурну је под гране, а свом снагом баца ужарену бакљу и, сав обасјан пламеном и својом срећом, насмеја се, исцери према старцу.

Пламен се колебао, поигравао по гранама, као да их милује, да им опијава њихове биљне дамаре, а потом се заигра, занесе и ветром који налетеше пролете кроз наслагану гомилу дрвета, изби на врх и високо, високо се пропе, гутајући црnilо мрака и жарехи наслагану сунчеву светлост и топлоту вековима уназад. Ватра је као оргија лудела мамећи и заводећи сељаке.

Распомамљени сељаци предвођени оним врлокастим, туњавим и краставим беху као опијени од висине пламена и ужарене врелине која је пекла са разгорелог ватришта. Закрвављених очију кренуше ка светлосном кругу, ка старцу.

У ватру! У ватру га баците!

Старац се није померио са свог ниског кућног прага. Ни младић, ни девојка пред њим.

Не померише се ни кад се дуге руке мржње сељачке, још више ка њима издужише. Куће ће вам опустети, огњишта ће се угасити. Чељад ће вам

свиснути од глади и проклетства. Цикнуо је и пресекао ноћ и ваздух женски глас.

Нису или нису могли да га чују, затровани у себи и глувилом опточени. Сељаци су надирали, слични ватри која је гутала и топила све у својој ужареној утроби. Неко повика, зачу се глас.

Марија! Марија! Марија!

Пламен се већ свијао око њеног тела, које се стропошта бачено на ужарено и узаврело угљевље, на саму ватрену постелу.

Сељаци су облужени стајали и чekali тренутак претапања њеног тела у врели пепео.

На тебе је ред... Ђордано!...

Једва промуцаше врлокасти, туњави, док је онај крастави само тупо блеуо. Истог часа бацише га у ватру. Старац Ђордано, како га у недоумици назваше, није горео. Од њега на ужареном ватришту излетао је облак сличан његовом телу, рукама, лицу... Нечетно се пењао у вис и нестајао, нестајао, нестајао...

На ниском кућном прагу светлео је сјајем злата и месечине неки лик који се преплашеним сељацима учини да је сличан старчевом.

Девојка и младић су га држали у загрљају.

МИЛИСАВ МИЛЕНКОВИЋ

Аутор бројних драмских текстова, драматург, песник, есејиста и приповедач, Милисав Миленковић је рођен 6. марта 1939. Године, од Војислава и Злате, у Малом Црнићу. Школовао се у родном месту и Пожаревцу, студирао је на Правном факултету у Београду и дипломирао 1962. године, а затим је студирао и дипломирао драматургију на Академији за позориште, филм, радио и ТВ – сада Факултет драмских уметности 1971. године.

Објавио је: петнаест песничких књига, две књиге књижевних критика и есеја, роман *Болесни бреснова*, књигу прича *Калемљена њрешња Лава Николајевича*.

Објављене су му и извођене драме и драматизације.

Добитник је бројних награда и признања.

